

JÓZSEF ATTILA ISMERETLEN LEVELE ZOLNAI BÉLÁHOZ

Hosszabb ideig dolgoztam az Irodalomtörténeti Intézet megbízásából Zolnai Béla rendkívül kiterjedt levelezésének rendezésén. Évekig tartott, amíg az ő személyes segítségével a levelezés rendezésének az alapjait megteremtettem; első fázisként a vele levelezők személyére lebontva a szinte áttekinthetetlennek tűnő levél-mennyiséget. A munka eme első fázisának csaknem a végére jutottam, amikor Zolnai Bélát betegsége megakadályozta a közös munka folytatásában. Későbbiekben, amikor újra felkerestem, hogy megbeszéljem vele levelezése rendezésének teljes lezárását, közölte velem, hogy a feldolgozott anyagot átadta a Magyar Tudományos Akadémiának. Itt használom fel az alkalmat arra, hogy felhívjam a kutatók figyelmét erre a még fel nem tárt, de igen jelentősnek ígérkező levelezésre és kordokumentum-tárra.

Az anyag rendezése közben bukkantam az alábbi József Attila-levélre. Javasoltam Zolnai Bélának a levél azonnali publikálását, ő azonban korainak vélte azzal indokolva, hogy a *Széphalom* működése még nincs feltárva, még nem ismeretes az a tény, hogy a lap tiszteletdíjakat nem tudott fizetni munkatársainak, s a lap megjelenését gyakorlatilag az tette lehetővé, hogy ő — egyetemi tanári és egyéb jövedelmeiből — a saját zsebéből fizette nem egyszer még a nyomdászamlát is.

Zolnai Béla tehát attól tartott — aki őt ismerte, tudta, hogy teljesen indokolatlanul —, hogy az utókor elmarasztalóan ítélheti meg őt, mert nem adott helyt József Attila javaslatának és kérésének. Zolnai Béla közlése szerint József Attilának Eckhardt Sándorra, illetőleg az általa említett tiszteletdíjra való hivatkozása is félreértésen alapulhatott, mert — mint nekem mondta — Eckhardt Sándor tudta, hogy a *Széphalom*nak nincs anyagi bázisa.

Amikor tudomásul vettem, hogy ő nem kívánja publikálni a levelet, arra kértem: engedje meg nekem a levél pontos, szöveghű lemásolását azzal, hogy publikálni csak abban az esetben fogom, ha már őt ez a József Attila-kutatás szempontjából ném hozhatja ferde helyzetbe. Úgy vélem, maga az a tény, hogy József Attila Zolnai Bélához, ahhoz a *szegeói* professzorhoz fordult megrendítő

evelével, akit feltétlenül ismernie kellett — már önmagában bizonyítja, hogy olyan embernek és tudósnek tartotta őt, akihez nyugodtan fordulhatott. Egyébként ma már nem állapítható meg, hogy Zolnai felelt-e erre a levélre.

A levél elemzése nem az én feladatomban, hanem a József Attila-kutatóké, de úgy gondolom, ma már semmi ok sincs arra, hogy ez a szép, okos, nagyon sokatmondó írása József Attilának esetleg beláthatatlan ideig „ismeretlen levele” maradjon.

Budapest, 1928. márc. 29.

Kedves Professor Úr!

Bocsásson meg, mindenekelőtt, hogy ilyen gyatra papiroson írok — azonban kénytelen vagyok vele.

Három Villon-ballada fordítását küldöm itt a Széphalom számára. Eckhardt Professor úr talán mutatta is kettejét. Ő említette nékem, hogy Professor úr szívesen helyet ad nekik. Azonban a nyolc pengős honoráriumot keveseltem — hiszen másfél hónapig nem volt lakásom, padon aludtam, de leginkább átsétáltam az éjszakákat, s hamarosan ki sem számítható idő óta, kenyéren és vizen élek. A Nyugat tíz-tizenkét pengőt fizet és Osvát hajlandó is lett volna közölni őket, de az időbe került volna, amit én — éppen az imént mondottak miatt bajosan tudnék kivárni. Most hát arra kérem Professor urat, hogy — amennyiben a közlés lehetősége még fenn áll — méltóztassék a honoráriumot még a megjelenés előtt és pedig minél hamarabb nékem elküldetni. Azonkívül szeretném, ha Professor úr helyt adna kritikai írásaimnak is. Megdöbbenve tapasztaltam, hogy alapos, formaelemző, tehát tulajdonképpeni tárgyyszerű mesterségbeli kritikánk nincs. Ez különösen a verskritikákra vonatkozik; komoly hozzászólás alig akad, mert nem tekintjük annak azokat az ú. n. „intelligens” és a költő ú. n. „lelkét” idéző leíró stílusgyakorlatokat. Már pedig egészséges kritika nélkül nem lehet egészséges az irodalom sem. És ez különösen fontos most, amikor a kontárok roppant tömege nyüzsög a forumon. Egyelőre a Kassák-csoport néhány emberéről (Déry Tibor, Nádass József, Szélpál Árpád) — szeretnék

írni, természetesen nem elvi (Ars Una) hanem tárgyi szempontból, továbbá Fenyő Lászlóról és Tamás Sáriról és esetleg Szenes Erzsiről (mindhárom a Nyugat embere: Szenes könyve még az ősszel jelent meg). Azonban már most megjegyzem, hogy mindezeket az írásokat igen szigorúaknak képzelem el — ami nélkül egy új kritikai közvéleményért való küzdelem megindulása el sem képzelhető.

Mély tisztelettel várom Professzor úr mielőbbi válaszát.

József Attila

Bpest., Andrassy út 6. III. 12.

Kérem Professzor urat, hogy Juhász Gyulának adja át nagyon meleg üdvözlétemet.

Közli: SZERB ANTALNÉ

JÓZSEF ATTILA A MONTPARNASSE-ON

A nagy költő életrajza a legendák, a mű és a kor szembesítésével épül, a kortársak sokszor véletlenül felbukkanó emlékeivel állandóan gazdagodva. Néhány éve, hogy Kellér Andor leírta egy kávéházi beszélgetés kapcsán József Attila párizsi esztendejének egyik szomorú, majdnem tragikussá vált epizódját. 1927 március elején történhetett. A költő maga is beszámolt az esetről nővéreinek: „Egy táncosnő vőlegénye, a szamá, a szemem előtt agyonlőtte magát, minthogy a nő kacérkodott velem s én montparnasse-i szokás szerint a kávéházban vállán mertem tartani a karomat.”

Kellér Andor szerint a *Closerie des Lilas*-ban magyar társaság ült együtt: Diósy Antal festőművész, dr. Borsa Mihály jogász, Újhelyi Nándor író, Gyulai Margit iparművésznő, Weidinger Dezső amerikai magyar újságíró, — amikor József Attila egy nő társaságában belépett a Boulevard Montparnasse-i ajtón. „Attila félszeg, sápadt és izgatott volt. A lány remegett. Attila szólalt meg: Ugy-e önök magyarok? Igen — felelte valaki. Ezt a nőt — mondta a költő — egy férfi üldözi. Le akarja löni. Engedjék meg, hogy helyet foglalhassunk a társaságukban... Körülbelül egy negyedórás üldögélés után Attilának felálltak, majd az üveges szélfogó mellett kémleltek